

**“FILOLOGIK KOMPARATIVISTIKA VA
TARJIMASHUNOSLIK MASALALARI”**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
2025-yil, 12-13-noyabr

**“PROBLEMS OF COMPARATIVE
PHILOLOGY AND TRANSLATION
STUDIES”**
international scientific and practical conference
November 12-13, 2025

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

ALISHER NAVOIY NOMIDAGI
TOSHKENT DAVLAT O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI
UNIVERSITETI

TARJIMA NAZARIYASI VA AMALIYOTI KAFEDRASI

**“FILOLOGIK KOMPARATIVISTIKA VA
TARJIMASHUNOSLIK MASALALARI”**

mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to‘plami

2025-yil, 12-13-noyabr

THE MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND
INNOVATIONS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

ALISHER NAVO‘I TASHKENT STATE UNIVERSITY
OF UZBEK LANGUAGE AND LITERATURE

THE DEPARTMENT OF “TRANSLATION THEORY AND PRACTICE”

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference titled

**“PROBLEMS OF COMPARATIVE PHILOLOGY
AND TRANSLATION STUDIES”**

November 12-13, 2025

Tashkent – 2025

UO‘K 845.711.05

KBK 133.585.3 “Filologik komparativistika va tarjimashunoslik masalalari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya to‘plami. – Toshkent, 2025. – 889 b.

ISBN 978-9910-8871-6-1

Mas’ul muharrir:
Shuhrat SIROJIDDINOV
akademik

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti rektori

Tahrir hay’ati:

Nozliya Normurodova (O‘zbekiston), Zuhridin Isomiddinov (O‘zbekiston), Elizabetta Ragagnin (Italiya), Gabriela Shtoecli (Shveytsariya), Qosimboy Mamurov (O‘zbekiston), Sayed Mohamed Ahmad Korayem (Misr), Uzoq Jo‘raqulov (O‘zbekiston), Gulnoz Xalliyeva (O‘zbekiston), Yurgen Yakob Beker (Germaniya), Kemal Yavuz Ataman (Turkiya), Xurram Raximov (O‘zbekiston), Natalya Filimonova (Rossiya), Nedim Bakirci (Turkiya), Farhad Rahimi (Eron), Xayrulla Hamidov (O‘zbekiston), Elmira Adilbekova (Qozog‘iston), Sag‘inbek O‘rinboev (Qirg‘iziston), Zulxumor Xolmanova (O‘zbekiston), Mahmadiyor Asadov (O‘zbekiston), Ziyodaxon Teshaboyeva (O‘zbekiston), Dilnavoz Yusupova (O‘zbekiston), Islomjon Yakubov (O‘zbekiston), Nargiza Rashidova (O‘zbekiston), Sabohat Qahharova (O‘zbekiston), Hafiza Qo‘chqorova (O‘zbekiston,) Nigora Sulaymonova (O‘zbekiston), Dilafruz Muhammadiyeva (O‘zbekiston), Dostonbek Ahmadov (O‘zbekiston), Dilnoza Shonazarova (O‘zbekiston).

Mazkur xalqaro konferensiya materiali filologik komparativistika va tarjimashunoslikning dolzarb nazariy hamda amaliy masalalarini zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida yoritishga bag‘ishlanadi. To‘plamda turli milliy adabiyotlar, tillar va madaniyatlar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir, adabiyotlararo aloqalar, qiyosiy-tipologik va qiyosiy-genetik tadqiqotlar, badiiy va maxsus matnlarni tarjima qilish muammolari, tarjima strategiyalari va ekvivalentlik masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, konferensiya materiallarida tarjima nazariyasining zamonaviy konsepsiyalari, tarjimon kompetensiyasini shakllantirish, tarjimoni o‘qitish metodikasi, madaniyatlararo kommunikatsiya hamda globallashuv sharoitida tarjimaning ijtimoiy-madaniy ahamiyati kabi masalalar keng yoritiladi. Ilmiy maqolalar filologik komparativistika va tarjimashunoslik sohalarida faoliyat yuritayotgan olimlar, tadqiqotchilar, doktorantlar, magistrantlar hamda talabalar uchun mo‘ljallangan bo‘lib, fanlararo integratsiyani kuchaytirishga hamda nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlashga xizmat qiladi.

Mualliflar qarashi va asarlar nomlaridagi imlo tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin.

To‘plam Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti Ilmiy-texnik kengashining 2025-yil 17-dekabrda 6-sonli yig‘ilish qaroriga asosan nashrga tavsiya etilgan.

UO‘K 845.711.05

KBK 133.585.3 Proceedings of the International Scientific-Practical Conference on the topic
“Problems of comparative philology and translation studies”. – Tashkent, 2025. – 889 p.

ISBN 978-9910-8871-6-1

Editor-in-Chief:

Shuhrat SIROJIDDINOV

Academician

Rector of Alisher Navo'i Tashkent State University of Uzbek Language and Literature

Editorial Board:

Nozliya Normurodova (Uzbekiston), Zuhridin Isomiddinov (Uzbekiston), Elizabetta Ragagnin (Italy), Gabriela Stöckli (Switzerland), Qosimboy Mamurov (Uzbekiston), Sayed Mohamed Ahmad Korayem (Egypt), Uzok Djoraqulov (Uzbekiston), Gulnoz Khallieva (Uzbekiston), Jürgen Yakob Beker (Germany), Kemal Yavuz Ataman (Turkiye), Khurram Rakhimov (Uzbekiston), Natalya Filimonova (Russia), Nedim Bakirci (Turkiye), Farhad Rahimi (Iran), Khayrulla Hamidov (Uzbekiston), Elmira Adilbekova (Kazakhstan), Sag‘inbek O‘rinboyev (Kyrgyzstan), Zulxumor Xolmanova (Uzbekiston), Mahmadiyor Asadov (Uzbekiston), Ziyodakhon Teshaboyeva (Uzbekiston), Dilnavoz Yusupova (Uzbekiston), Islomjon Yakubov (Uzbekiston), Nargiza Rashidova (Uzbekiston), Sabohat Qahharova (Uzbekiston), Hafiza Qo‘chqorova (Uzbekiston,) Nigora Sulaymonova (Uzbekiston), Dilafruz Muhammadiyeva (Uzbekiston), Dostonbek Akhmadov (Uzbekiston), Dilnoza Shonazarova (Uzbekiston).

This international conference articles are dedicated to illuminating the current theoretical and practical issues in philological comparativistics and translation studies based on the modern scientific approaches. The collection analyzes of mutual influences between different national literatures, languages and cultures; interliterary connections; comparative-typological and comparative-genetic studies; the issues of translating literary and specialized texts; translation strategies and problems of equivalence. Furthermore, the conference materials extensively cover the topics such as: contemporary concepts in translation theory, the formation of a translator competence, methodologies for teaching translation, intercultural communication and socio-cultural significance of translation in the context of globalization. The given scientific articles are intended to scientists, researchers, doctoral students, master’s students and undergraduate students who actively working in the fields of philological comparativistics and translation studies and they serve to strengthen interdisciplinary integration as well as to ensure the harmony between theory and practice.

The views expressed in the articles do not necessarily reflect those of the editorial board.

The publication was recommended by the Scientific and Technical Council of Alisher Navo‘i Tashkent State University of Uzbek Language and Literature on December 17, 2025.

BADIIY MATN TARJIMASIDA MILLIY KOLORITNI IFODALASH MUAMMOSI

Abdumajid Mamadaliyev,

Fan va texnologiyalar universiteti professori

DOI: 10.52773/tsuull.conf.2025.12.11/RFZN6386

Annotatsiya. Ushbu maqolada badiiy matn tarjimasida milliy koloritni ifodalash masalalari lingvokulturologik va amaliy jihatdan o‘rganilgan. Milliy kolorit xalqning milliy ruhini, turmush tarzini, an’ana va qadriyatlarini ifodalovchi muhim omil sifatida tahlil qilinadi. Tarjima jarayonida realiyalar, toponimlar, milliy timsollar va xalqona iboralarni boshqa tilga mos holda o‘g‘irishdagi muammolar, shuningdek, ularni hal etish usullari – transkripsiya, kalkalash, izohli tarjima, adaptatsiya va kontekstual almashtirish usullari ko‘rib chiqiladi. Maqolada o‘zbek va ingliz adabiyotlari misolida milliy koloritni saqlashning turli strategiyalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: *tarjima, milliy kolorit, badiiy matn, realiya, ekvivalentlik, lingvokulturologiya, adaptatsiya, madaniyatlararo muloqot.*

Abstract. The article explores the issue of conveying national words in literary translation from both theoretical and practical perspectives. National words is analyzed as an essential factor representing a nation’s spirit, lifestyle, traditions, and cultural identity. It also discusses the challenges of translating realia, toponyms, national symbols, and idiomatic expressions into another language, as well as the main translation strategies such as transcription, calque, explanatory translation, adaptation, and contextual substitution. Examples from Uzbek and English literature are examined to show how translators preserve national words and maintain cultural balance.

Keywords: *translation, national words, literary text, realia, equivalence, linguoculturology, adaptation, intercultural communication.*

Tarjima san’ati insoniyat madaniy aloqalarining eng muhim ko‘rinishlaridan biridir. Ayniqsa, badiiy matn tarjimasida – bu nafaqat til, balki madaniyat, dunyoqarash va milliy ruhning uzatilishi demakdir. Har bir xalqning adabiyoti o‘ziga xos milliy kolorit, ya’ni xalq ruhini, urf-odatlarini, qadriyatlarini, yashash tarzini, tabiat manzaralarini va ijtimoiy muhitini aks ettiradi. Shu sababli tarjimon asarni boshqa tilga o‘g‘irar ekan, uning til birikmalarini emas, balki ruhini ham yetkazishi lozim [Саломов, 1982: 34].

“Milliy kolorit” atamasi asosan adabiyotshunoslik va tarjimashunoslikda xalq madaniyatining o‘ziga xos belgilari majmuasini ifodalaydi. U tildagi leksik birliklarda, metaforalarda, o‘xshatishlarda, xalqona iboralarda, toponimlarda va ramzlarda namoyon bo‘ladi. Masalan, o‘zbek tilidagi “sumalak”, “atlas”, “do‘ppi”, “navro‘z” so‘zlari milliy hayot tarzi bilan bog‘liq bo‘lib, ular boshqa tillarda to‘liq ekvivalenti yo‘q realiyalar sirasiga kiradi [Комиссаров, 1990: 87].

Milliy koloritni tarjimada saqlash tarjimonning lingvokulturologik kompetensiyasiga bevosita bog‘liqdir. Tarjimon nafaqat tilni, balki madaniyatni, xalq ruhini, urf-odatlarini, mentalitetni chuqur bilishi kerak. Bu borada E. Nida “tarjima ekvivalentlikdan ko‘ra, o‘quvchining reaksiyasi bilan belgilanadi” deb ta’kidlaydi [Нидда, 1964: 52]. Ya’ni, tarjimonning vazifasi so‘zma-so‘z o‘g‘irish emas, balki matnning ta’sir kuchini boshqa madaniyatdagi o‘quvchiga o‘tkazishdir.

Milliy koloritni ifodalovchi eng muhim vositalar – bu realiyalar, toponimlar, milliy kiyim, taom, marosim nomlari, xalqona iboralar va turg‘un so‘z birikmalaridir. Ularning tarjimasida ko‘pincha to‘g‘ridan-to‘g‘ri ekvivalentga ega bo‘lmaydi, shuning uchun turli strategiyalar qo‘llanadi.

Masalan, Abdulla Qodiriyning “O‘tkan kunlar” asarida “choyxona”, “ayvon”, “so‘ri”, “do‘ppi”, “sovchi”, “to‘yona” kabi so‘zlar milliy koloritni ifodalaydi. Ingliz tiliga tarjimada ular quyidagicha berilgan:

- choyxona – teahouse;
- do‘ppi – traditional Uzbek skullcap;
- to‘yona – wedding gift given by relatives;

Bu misollar tarjimada izohli usulning samarali qo‘llanilganini ko‘rsatadi. Tarjimon o‘quvchiga begona bo‘lgan tushunchani tushuntirish orqali madaniy mazmunni saqlagan.

Cho‘lponning “Kecha va Kunduz” asarida uchraydigan “beshik to‘yi”, “kelin salom”, “qovun sayli” kabi iboralar ingliz tiliga quyidagicha o‘g‘iriladi:

- beshik to‘yi – the cradle ceremony for a newborn;
- kelin salom – bride’s traditional greeting;
- qovun sayli – melon festival;

Bu yerda adaptatsiya va izohlash birgalikda qo‘llanib, o‘quvchi uchun tushunarli, ammo milliy koloritli ifoda hosil qilingan. Milliy koloritni tarjimada saqlashda quyidagi usullar mavjud [Федоров, 1953: 29; Комиссаров, 1990: 88]: transkripsiya, kalkalash, izohli tarjima, adaptatsiya va kontekstual almashtirish. Har bir usul o‘ziga xos afzallik va kamchiliklarga ega. Shu bois tarjimon har bir holatda matn maqsadi va o‘quvchi auditoriyasini hisobga olishi zarur [Venuti, 1995:23].

Kiplingning “The Jungle Book” asarida hind madaniyatiga xos “bandar-log”, “panchayat”, “sher khan” kabi realiyalar mavjud. Ularning o‘zbekcha tarjimasida “bandar-log” o‘z shaklida saqlanadi, “panchayat” esa “oqsoqollar kengashi” tarzida izohlanadi. Bu usul milliy koloritni o‘quvchiga tushunarli shaklda yetkazishga yordam beradi.

Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romanida esa aksincha, o‘zbek madaniyatini ingliz o‘quvchisiga tanitish maqsadida realiyalarni izohli tarzda berish afzal topilgan. Shunday qilib, tarjimon asarni madaniy tarjima darajasiga ko‘targan [Xayrullayev, 2010: 112].

Badiiy matn tarjimasida milliy koloritni ifodalash nafaqat til, balki madaniyat, tarix, mentalitet va xalq ruhini yetkazish masalasidir. Tarjimon bu jarayonda lingvokulturologik kompetensiya, madaniyatlararo sezgirlik va ijodiy yondashuvga tayanadi. Milliy koloritni saqlab qolish o‘quvchiga boshqa xalq madaniyatini his qilish imkonini beradi, tarjima esa haqiqiy madaniyatlararo muloqot vositasiga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Саломов, Г. (1982). Таржима назарияси асослари. Тошкент: Фан.
2. Федоров, А. В. (1953). Введение в теорию перевода. Москва: Издательство литературы на иностранных языках.
3. Комиссаров, В. Н. (1990). Теория перевода (лингвистические аспекты). Москва: Высшая школа.
4. Nida, E. A. (1964). Toward a Science of Translating. Leiden: Brill.
5. Venuti, L. (1995). The Translator’s Invisibility: A History of Translation. London: Routledge.
6. Xayrullayev, N. (2010). Tarjima jarayonida milliylikni saqlash masalalari. Тошкент: ТДПУ нашри.
7. Cho‘lpon, A. (1991). Kecha va kunduz. Toshkent: Adabiyot va san’at.
8. Kipling, R. (1894). The Jungle Book. London: Macmillan.
9. Qodiriy, A. (2019). O‘tkan kunlar. Toshkent: G‘. G‘ulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti.

MUNDARIJA		
I SHO‘BA. TARJIMASHUNOSLIKNING DOLZARB MASALALARI		
1.	Zuhriddin ISOMIDDINOV. Bizdagi tarjima muammolari	5
2.	Uzoq JO‘RAQULOV. O‘zbek tarjimachiligi istiqbollari	9
3.	Xurram RAHIMOV. Alisher Navoiyning “Munojot” asari tarixi, tabdili va tarjimalari xususida	14
4.	Олимджон КАСИМОВ, Мартаба СУЛТОНЗОДА. Некоторые лингвистические особенности перевода лексем «Шахнаме» на русский язык	17
5.	Ne‘matilla OTAJONOV. Eiji Mano – boburshunos olim	22
6.	Rukhsana IFTIKHAR. Beautification of Mughal women	26
7.	Наталья ФИЛИМОНОВА. Возможности перевода при работе иностранных учащихся с художественным текстом: начальный этап изучения русского языка	30
8.	Kosimboy MAMUROV, Nargiza TILAKOVA Functional syntax and mystical semantics: correlating syntaxemes with sufi concepts in Alisher Navai’s Uzbek and English ghazals	34
9.	Xayrulla HAMIDOV. Muslimbek Yo‘ldoshevning tarjimonlik mahorati	38
10.	Ирода СИДДИКОВА. К вопросу взаимосвязи психолингвистики и художественного перевода	43
11.	Xayrulla HAMIDOV, Zulfizarxon QORAXO‘JAYEVA. Nafisiyning “Jannatning yarim yo‘lida” asaridagi personaj portretining tarjimada berilishi	46
12.	Абдумажид МАДРАИМОВ, Аскарый МАДРАИМОВ. Вопросы перевода научного наследия Захириддина Мухаммада Бабур и традиция перевода в библиотеке Акбара в XVI веке	51
13.	Supriya BANERJEE, Iroda UMAROVA Reimagining classics: Tagore, translation and the global reader	54
14.	Ziyodaxon TESHABOYEVA. “Boburnoma”da milliy-madaniy xususiyatli til birliklar va ularning inglizcha tarjimalari	58
15.	Zulhumor MIRZAEVA. Politics under the mask of poetics: Chulpon’s translations in the 1920s-1930s	62
16.	Abdumajid MAMADALIYEV. Badiiy matn tarjimasida milliy koloritni ifodalash muammosi	72
17.	Muhammadjon ABDUVALIYEV. Sinxron tarjimashunoslikning zamonaviy masalalari	74
18.	Мұратбек БАҒИЛА, Кәмшат АЙМАҒАМБЕТОВА. Қазақ тілін оқыту әдістемесінің жаңа парадигмалары	80
19.	Shermurod SUBHON. Ijodiy kengashlarda	84